

LIEF WEZEN

Voor de jonge Rita

W.H.

*Voor de waarheid kun je dikwijls nog je ogen sluiten
Voor herinneringen niet, die sluit je nimmer buiten
Die neem je mee je leven lang
Want die bezit je onder dwang
Levenslang*

Levenslang, Robert Long

*Spoken verdwijnen nooit voorgoed door ze weg te jagen, maar juist
door er licht op te werpen. Dan verdwijnen ze als sneeuw voor de
zon.*

Niemandskinderen, Carolien Roodvoets

WIEKE HART EN RITA STERKEBOER

LIEF WEZEN

OVERLEVEN OP DE WALLEN
GEVANGEN BIJ DE NONNEN

JUST
PUBLISHERS

Auteurs Wieke Hart, Rita Sterkeboer
Copyright © 2021 Wieke Hart, Rita Sterkeboer | Just Publishers BV
Uitgever Hans van Maar

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale bestanden of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
Just Publishers BV.

*No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm, digital files or any other means, without written permission from
Just Publishers BV.*

Omslagontwerp Ben Gross
Opmaak Studio Spade, Voorthuizen
Redactie Jos Jägers
Productie Hanzeboek

ISBN 97890 8975 434 9

NUR 402

WWW.JUSTPUBLISHERS.NL

Inhoud

Voorwoord	6
Deel 1: Verwondering	8
Amsterdam, 5 mei 1952	9
Gemankeerde ouders	11
Dierbare vrienden	20
Boerenverstand	50
Deel 2: Bewustwording	72
Een donkere steeg in Warm Amsterdam	73
Oom Jan de oppasman	109
Kindertehuis Sint Jozef, Haarlem	132
Een beroemde sportman in huis	159
Van voogden, tehuizen en pleeggezinnen	190
Deel 3: Verzet	231
Verliefd, verloofd, verloren	232
Zondige meisjes	259
Begin van het einde	293
Nawoord	311
Dankwoord Rita Sterkeboer	316
Dankwoord Wieke Hart	318

Voorwoord

Het boek *Strafkind, gevangen bij de nonnen*, dat ik samen met journalist Maria Genova schreef, deed veel stof opwaaien. Maria en ik werden veel gevraagd voor interviews op televisie, radio en in dagbladen om ons over het leed in de kindertehuizen en internaten bij de Zusters van de Goede Herder uit te spreken. Het ging om het leed aangedaan door zusters die de kinderen vanuit een kinderbeschermingsmaatregel onder hun hoede geplaatst kregen. Een positie waar de instelling van de Goede Herder op zeer grove wijze misbruik van heeft gemaakt. Kinderen werden vernederd, mishandeld, opgesloten en tot lange dagen dwangarbeid veroordeeld. Er was sprake van een verdienmodel waarbij de toelage vanuit de overheid voor het welzijn van de kinderen én de verdiensten uit de kinderarbeid werd opgestreken door de orde van de Goede Herder.

Maria en ik gingen nooit alleen naar de interviews, maar namen altijd een van de dames mee die het aan den lijve hadden ondervonden. Zo leerde ik Rita Sterkeboer kennen, die haar halve jeugd bij de nonnen doorbracht. Zij vergezelde mij bij een televisie-interview voor de *5 Uur Show*. We brachten een lange en spannende dag met elkaar door en waren aan het einde nog lang niet uitgepraat.

Na onze eerste ontmoeting volgden er vele. Wat me direct aantrok in Rita was haar kracht en optimisme, ook al is ze soms verdrietig, zegt ze. ‘Elke traan mag gehuild worden, maar ik laat me niet meer klein krijgen door de daders.’

Ze gaf me haar dikke, minutieus volgeschreven schriften, die vol anekdotes stonden, de één nog gruwelijker dan de ander. ‘Ik hoop

dat door mijn verhaal andere slachtoffers zich ook gaan uitspreken,' drukte ze me op het hart. 'Alleen zo kun je het aangedane geweld van je af zetten en slaat het niet naar binnen. Ik wil andere slachtoffers, jong en oud, aanmoedigen hun verhaal te delen. Doorbreek je eigen angst en het opgelegde taboe. Durf het zwijgen te doorbreken, dan kun je pas echt gaan leven.'

Toen ze mij vroeg een boek te maken van haar levensverhaal zegde ik dankbaar toe. Het is van onschatbare waarde voor andere slachtoffers van mishandeling en misbruik, hulpverleners, anderzijds betrokkenen en geïnteresseerden in overlevingsverhalen.

Door mijn emotionele afstand kon ik thema's en verhaallijnen abstraheren uit de gebeurtenissen. Door haar gedetailleerde beschrijvingen was ik in staat scènes te reconstrueren, zo nodig met aanvullingen, zonder de werkelijkheid geweld aan te doen. Ik sprak getuigen uit haar verleden en heb documenten ingezien die aantonen dat Rita deze hel werkelijk heeft meegemaakt.

Ik schreef dit boek om het kind Rita alsnog een stem te geven. Daarnaast hoop ik op medeleven en erkenning voor alle andere volwassen slachtoffers. Ik hoop op herkenning en redding van elk kind dat op dit moment onder lichamelijke en geestelijke mishandeling te lijden heeft. Tot slot hoop ik dat er minder kinderen geboren zullen worden in onveilige gezinnen.

Wieke Hart

Deel 1:
Verwondering

Amsterdam, 5 mei 1952

Op maandag 5 mei 1952 werd de zesjarige Rita wakker met de opwindende wetenschap dat het een bijzondere dag zou worden. Het was een feestdag en de school was dicht. Boven haar hoofd was de lucht grijs achter het klapraam. Nog een zonnetje erbij en het zou perfect zijn.

'Henkie?' Ze keek over haar tenen naar haar twee slapende broertjes aan het voeteneinde. 'Weet je wel dat de Duitsers zeven jaar geleden de oorlog hebben verloren?'

'Nee, ik slaap!' Hij draaide zich om en sloeg zijn arm om haar andere broertje heen. 'Bah, Thiemen stinkt! Je moet hem verschonen.'

Haar babybroertje kon wel even wachten, eerst herhaalde Rita hardop wat ze van de juf met de aanwijsstok op de wereldkaart had geleerd. 'Nederland is bevrijd door dappere soldaten uit Amerika, Engeland, Canada ...' Ze kon haar zin niet afmaken.

Ineens stond haar moeder naast haar en gaf Rita uit het niets zo'n harde tik tegen haar hoofd dat ze de andere landen voorgoed zou vergeten.

'Canada? Laat me niet lachen.' Ze sleurde Rita uit bed en gooide haar een schone onderbroek toe, hees haar in de enige schone jurk zonder scheuren en stak zelfs nieuwe schoenen aan haar voeten. Rita droeg nooit schoenen. Zelfs niet als een van haar moeders mannen in huis was, dan was een mooie jurk voldoende. 'Wie loopt er in huis nou op schoenen?' zei haar moeder altijd. Zelf droeg ze vaak naaldhakken, ook thuis.

Rita's moeder gebaarde naar de deur. 'Je mag met hem Bevrijdingsdag vieren.'

Haar vader! Rita huppelde haast de slaapkamer uit. Toen ze zag wie er op haar stond te wachten, viel er een blok beton in haar maag. Niet haar vader, maar oom Jan, de man die kwam oppassen als haar moeder 's avonds naar het café ging, stond klaar met zijn fiets.

Rita rende terug en omklemde haar moeders middel. Haar hart sloeg tegen haar borstkas en haar benen voelden als slappe knakworsten.

'Ik wil niet, mama.'

'Ondankbaar kreng! Oom Jan neemt je speciaal mee om feest te vieren.' Ze zette haar dochter als een lappenpop achter op de bagagedrager en stopte het toegestoken papiergeld in haar bh. 'Lief wezen, hoor!' riep ze haar achterna.

Oom Jan fietste haastig de donkere steeg uit. Koude lucht gleed langs Rita's blote knieën omhoog en duwde in haar rug en nek als de zucht van een kwade geest.

Gemankeerde ouders

Zeven jaar eerder, tijdens de euforische dagen na de bevrijding van de Tweede Wereldoorlog, raakte Rita's moeder zwanger van een Canadese soldaat.

De zwangerschap was allesbehalve goed nieuws voor de 25-jarige Henny Hendriks. Ze had niets behalve een baantje in de huishouding in het gereformeerde Putten. Met het groeien van haar buik zou ze haar werk en daarmee haar kost en inwoning kwijtraken. Op familie kon ze niet terugvallen. Ze onderhield slechts sporadisch contact met twee halfzussen. De ene zus zat in het klooster als boetedoening en de ander was zenuwziek, beide als gevolg van hun incest-plegende vader. Henny was opgegroeid bij een pleegmoeder en woonde na haar plotselinge dood in een kindertehuis, dat de kilte jegens kinderen alleen wist te overtreffen met wreedheid: Huize Groenestein in Den Haag.

Het kind dat ze ongewenst droeg, zou haar niet alleen haar werk en woning kosten, maar ook haar droom: ze zong best aardig en hoopte als zangeres in de schijnwerpers te staan.

In een advertentie in een dagblad bood ze haar in februari 1946 te verwachten baby aan, ze wenste gratis er geheel afstand van te doen.

Nog voor ze een reactie had ontvangen, ontmoette Henny Piet Sterkeboer, een man die een knapper voorkomen had dan dat hij slim was. Zij waardeerde in hem zijn uiterlijk én het feit dat hij een baan en woonruimte in Amsterdam had.

Piet viel als een blok voor haar. Piet beloofde met haar te trouwen en Henny alles te geven wat haar hartje begeerde als ze het kind

niet zou afstaan, want door een ongeluk in militaire dienst was hij zelf onvruchtbaar. Bovendien had hij ook zijn jeugd in katholieke kindertehuizen doorgebracht en wilde hij voorkomen dat het ongeboren kind van de vrouw waar hij verliefd op was hetzelfde lot beschoren zou zijn. Hij zei het kind als zijn eigen kind te zullen opvoeden. Het zou toch maar bij één kind blijven, dus dan kon Henny evengoed nog als zangeres doorbreken.

Ze trouwden op 5 december 1945. Twee maanden later zag Rita Sterkeboer in het Amsterdamse Wilhelmina Gasthuis het levenslicht. Na tien dagen kraamtijd bracht Piet moeder en kind thuis in hun eenkamerwoning op de Nieuwezijds Voorburgwal.

Adoptie was hoe dan ook een betere optie geweest.

Piet werkte als sjouwer en verdiende een karig dagloon. Daarbij was het een armoedige tijd. De stad was uit de oorlog, maar de oorlog nog niet uit de stad. Er was gebrek aan de simpelste basisbehoeften, zoals eten en stookhout. Een scheur in je jurk was een ramp, want je had maar één of twee jurken. Schoenen aan je voeten was, zeker voor kinderen, geen vanzelfsprekendheid.

Het gezin Sterkeboer had een dak boven het hoofd, maar vraag niet wat voor een dak, en soms ook even geen dak. In de smalle stegen tussen de Amsterdamse grachten trok het van de ene krotwoning naar de andere, voortgedreven door huurachterstand en burenruzies.

Henny was de ruziezoekster van de twee, maar de lichtgeraakte Piet maakte het er niet beter op. Legendarisch waren Henny's woedeaanvallen, waarbij ze haar hand er niet voor omdraaide om midden op straat een flauwte te simuleren of een opstootje te ontketenen. Ze kon vechten als een kat als het moest.

Henny bezoekt overdag de cafés in Warm Amsterdam. Alleen, of met haar baby Rita in de reiswieg. Altijd in een mooie jurk, op hakken en met het haar in een permanent, waarvan onduidelijk was hoe ze aan het geld voor dat soort frivoliteiten kwam. Ze was gek op aandacht en op mannen, dat was zeker. Tien maanden na de geboorte van Rita werd, ondanks Piets onvruchtbaarheid, Rita's broertje Henkie geboren.

Tegenwoordig zou er een etiket met een psychische stoornis voorhanden zijn om Henny's buien te bestempelen en er de juiste behandeling op toe te kunnen passen. Destijds heette het zwakte aan de zenuwen en oververmoeidheid.

De maatschappelijke instelling Pro Juventute maakte zich zorgen om baby Rita. Ze kreeg een melding dat cafégangster Henny Sterkeboer haar baby meegaf aan mannelijke cafébezoekers.

*

Intermezzo: eerste ontmoeting

Het is 4 november 2020 als ik Rita voor het eerst bij haar thuis in levenden lijve ontmoet. Ze vroeg me vooraf aan de telefoon of ik wat eerder wilde komen voordat we naar de tv-studio zouden vertrekken. 'Wil je ook lunchen? Wat vind je lekker om te eten? Drink je koffie of thee, of liever sap?' Haar ogen en haar lach zijn het opvallendst aan Rita. Hartelijk en zorgzaam. Pas later zal die zorgzaamheid me als een angstige alertheid voorkomen. In de wensen van een ander voorzien nog voor die wensen uitgesproken zijn, is door haar jeugd haar tweede natuur geworden.

In de tv-studio beantwoordt Rita bescheiden de vraag waarom ze op haar veertiende hulp bij de nonnen zocht en in het gruwelijke

tehuis van de Zusters van de Goede Herder belandde: er was thuis geen eten voor haar. Ik weet inmiddels al veel meer. Het ging óók om het ontzeggen van voedsel, maar dat was nog het minst erge van alles wat haar thuis tekort werd gedaan of juist werd aangedaan.

‘Mijn moeder haatte mij om mijn ogen,’ vertelde ze me daarvoor bij ons eerste kopje koffie bij haar thuis. ‘Ze leken op die van haar verkrachter. Door de zwangerschap raakte ze haar onafhankelijkheid en haar droom om zangeres te worden kwijt. Na mij kreeg ze nog vijf kinderen in het huwelijk met Piet, mijn wettelijke vader. Ze had nooit kinderen moeten krijgen, maar zangeres moeten worden. Dat was voor iedereen beter geweest.’

Op de terugweg in de auto na ons tv-optreden vraag ik waarom haar vader niet ingreep, of anders bureu.

‘Hij bracht me af en toe bij kennissen onder om maar even van mijn moeder verlost te zijn, maar ze wist me altijd weer terug te halen. Net na mijn geboorte bracht hij mij samen met mijn moeder naar haar zus Lenie in Rotterdam. Die was getuige van drie moord-aanslagen op mij als baby door mijn moeder.’

‘Drie moordanslagen?’ Ik houd mijn ogen ondertussen op het verkeer.

‘Ach meid, er is zoveel te vertellen,’ zegt ze.

Het is al donker als we haar straat in rijden.

‘Wil je mee-eten? Bij mij op het plein zit de beste Indiër van de Flevopolder, ze hebben ook vegetarisch.’

Ik bedank haar hartelijk. Ik ben afgepeigerd. Van de spanning van het tv-optreden. En van al het onrecht dat die lieve vrouw naast me als kind en jonge vrouw is aangedaan.

Na enkele dagen ga ik opnieuw langs bij Rita. In haar seniorenflat in Almere kijk ik uit over de polder terwijl zij met koffie en koekjes reddert. Ze zegt blij te zijn me weer te zien en bekent dat ze de vorige keer toch een beetje bang voor onze ontmoeting was, maar dat ik haar heel erg meeval, ook al ben ik ‘gestudeerd’ en heeft zij, behalve een paar maanden mulo, geen opleiding genoten. Daarentegen heeft ze altijd alle cursussen gedaan die voorbijkwamen en heeft ze nooit een dag niet gewerkt.

‘Dat gebeurt me niet vaak, dat ik in het echt meeval,’ lach ik haar verlegenheid weg. ‘Door mijn drie volwassen pleegkinderen, die allemaal pas op puberleeftijd in mijn gezin kwamen, besef ik dat het ook maar een kwestie van geluk is waar je wieg stond. Met jouw verstand en interesse had je ook kunnen studeren als je een normale opvoeding met scholing had gehad en er studiefinanciering was geweest.’

Rita haalt een doos met foto’s tevoorschijn en pikt er één uit. Als je goed kijkt, zie je een koffievlekje naast het kinderarmpje op de foto. Op de achterkant staat in balpen: *Rita, anderhalf jaar*. Op de voorkant zit een dreumes in een wit jurkje op een trap. Haar ogen staan voorbij het stadium van verdriet. Op de grens tussen een laatste smeekbede voor hulp en opgeven.

‘Wat een schrijnende blik,’ zeg ik.

‘Ik stond toen al onder bescherming van een maatschappelijke organisatie, maar ik werd niet uit huis geplaatst. Mijn moeder speelde als de beste toneel en overreedde mijn beschermers elke keer weer om me thuis te laten blijven. Dat was een grote fout, want zo kon niemand me tegen mijn moeder in bescherming nemen.’

‘Waar moest je tegen beschermd worden?’

Rita kijkt me met heldere ogen aan. ‘Mijn moeder ging met die

foto of met mijzelf cafés langs om mannen met bepaalde behoeften te ronselen. Ze verhuurde me als seksspeeltje.’

Ik slik. ‘Hoe weet je dat?’

‘Een aantal jaar geleden heb ik mijn jeugdossier bij de gemeente Amsterdam opgevraagd. Ik kwam in contact met een van mijn oude voorgedessen. Zij werd mijn voorged toen ik tien jaar was. Daarvoor ontfermde de maatschappelijke instelling Pro Juventute zich over me, die droeg mijn dossier over aan haar. Er stond in dat mijn moeder me al verhuurde aan mannen terwijl mijn navelstreng nog niet opgedroogd was.’

‘En toch werd je niet voorged uit huis geplaatst?’ vraag ik.

‘Dat was een hele grote fout,’ knikt ze.

‘Was er nou niemand die eens doorpakte? Je vader, voorgedessen, tante Lenie?’

‘Het was een andere tijd, denk ik. Alles bleef onder de pet. Het was niet bepaald fatsoenlijk wat er gebeurde.’

‘Een kind laten stikken is wél fatsoenlijk?’ vraag ik retorisch. ‘Hoe zat het met die moordpogingen waar je tante getuige van was?’

‘Als baby heb ik samen met mijn moeder een tijdje bij mijn tante Lenie en haar man ingewoond, nadat mijn ouders wegens huurachterstand op straat waren gezet. Tante Lenie had zwakke zenuwen en ze kreeg tijdens ons verblijf drie keer een doodsschrik, die ze later als moordpogingen van mijn moeder op mij uitlegde. Ze vond mij op een ochtend na het boodschappen doen doodstil op de koude tegels aan haar voeten achter de voordeur. Ik was twee trappen naar beneden gekukeld. Bovengekomen vond tante Lenie mijn moeder languit op de bank. Ze sliep, of ze deed alsof ze sliep. Eenmaal wakker hield ze zich van de domme. “Ik weet het echt niet. Ik had zo’n hoofdpijn van mijn tumor dat ik moest gaan liggen. Misschien is ze

zelf naar de deur gekropen,” beweerde ze, terwijl ik nog niets eens kon rollen of zitten; ik was een paar weken oud.’

De zon schijnt op Rita’s gezicht. Ondanks haar 75 jaar is ze nog een aantrekkelijke verschijning met haar zachte huid en bescheiden make-up. Haar handen gaan voorzichtig door de doos met brieven en foto’s.

‘Kijk, dit is ze.’ Met haar vingertoppen beroert ze heel licht het gezicht op de foto van de vrouw met de donkere, zachte ogen. Lenie ziet er heel anders uit dan Rita’s moeder Henny, die een dikke bril droeg vanwege haar slechtziendheid en steeds met een uitdagende lach de lens inkijkt. Lenie was volgens Rita altijd keurig verzorgd, het haar onberispelijk in de krul dankzij de kapperskunsten van haar man Thijmen. De foto toont niet het jeugdtrauma en de zenuw-inzinkingen waaronder Rita’s tante leed, veroorzaakt door haar vader en door zijn geslachtsziekte, waardoor ze nooit vruchtbaar zou zijn. Lenie bracht meerdere periodes van haar leven door in wat destijds een ‘krankzinnigengesticht’ werd genoemd. Het is niet verrassend dat haar halfzus Henny met haar narcistische trekken feilloos de zere plekken van Lenie wist te vinden en uit te buiten.

Ook na het volgende incident maakte Henny misbruik van Lenies precaire reputatie als het om gezond verstand ging. Lenie was aan het koken geweest en snel op en neer naar de slager gerend voor schenkel voor de bouillon. Haar schort had ze in de gauwigheid omgehouden. Lenie was net weer bij haar voordeur aangekomen toen ze een raam boven zich hoorde opengaan. Met in haar ene hand de sleutel en in de andere een boodschappentas keek ze omhoog. Eén seconde registreerde ze het bekende, roze dekentje dat naar beneden fladderde. Toen liet ze in een reflex haar sleutels en boodschappentas vallen en hield haar schort voor haar buik bij

de punten vast. Het gehuil van de baby in haar schort werd overstemd door haar eigen verschrikte gegil.

Volgens Henny was Rita omgerold op de tafel, die ook dienstdeed als commode en tegen de vensterbank van de logeerkamer stond. Zij was slechts een paar seconden weggeweest om in de keuken water en een washandje te halen. 'Ik had het raam opengezet, want je weet zelf dat ik verschrikkelijke hoofdpijn van de stank van poepluiers krijg.'

Lenie vertelde het niet aan haar man; ze was bang dat hij haar niet zou geloven. Welke moeder zou nu zo gek zijn om haar kind uit het raam te gooien? Haar man had haar al eerder uit bezorgdheid laten opnemen. Het waren niet alleen haar jeugdtrauma's maar ook het verdriet om hun kinderloosheid waardoor tante Lenie, overmand door depressie, weken achtereen niet uit bed kwam.

Er volgde nog een incident en misschien was tante Lenie daarna wel echt rijp voor een opname. Een onbekende man leverde Henny thuis af. Hij droeg baby Rita in zijn armen.

'Ze stond daar maar aan de kade met het kind in de handen. Nog even en ze gooit het kind in de Schie, dacht ik. Toen heb ik haar aangeboden haar naar huis te begeleiden,' verklaarde de man aan Lenie.

Rita stopt de vergeelde foto van haar tante behoedzaam terug in de doos. 'Mijn moeder deed of tante Lenie gek was en nam mij mee terug naar Amsterdam, maar voor mijn tante Lenie stond het volledige gebrek aan moederliefde voor mij als een paal boven water.' Rita aait haar zacht brommende kat zachtjes over de rug. 'Rond die tijd moet mijn moeder besloten hebben dat als ze dan niet van me af kon komen, ze dan maar beter geld aan me kon gaan verdienen.'

En ondertussen deed ze er alles aan om mij het leven zo zuur mogelijk te maken. Ik denk uit wraak voor haar eigen ongelukkige leven. Ze moet mij vanuit het diepst van haar ziel hebben gehaat. Zelf is ze uiteindelijk ellendig aan haar einde gekomen: eenzaam, verlamd en blind is ze nog 86 jaar geworden. Het zal haar straf wel zijn geweest.'

Aan de eerste drie jaar van haar leven heeft Rita vrijwel geen herinneringen. Ze heeft de informatie over haar vroege jeugd van haar vader, van haar tantes, de halfzussen van haar moeder en uit de dossiers van maatschappelijk werk. Rita's herinneringen gaan terug naar de tijd dat ze met haar ouders de krotwoningen van de binnenstad verruilde voor Amsterdam-Noord.